

УДК 364-78-027.63:378.091.33-027.22

Савчук О. М., Кондратова Л. Д.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ НА БАКАЛАВРСЬКИХ ПРОГРАМАХ З СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ: ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД

Статтю присвячено розгляду стандартів та умов організації практики на бакалаврських програмах з соціальної роботи у трьох країнах: Великій Британії, Австралії та США. Описано основні вимоги щодо її тривалості, моделей та умов організації, оцінювання, критеріїв відбору місць практики та співпраці з ними.

Ключові слова: навчальна практика, студенти бакалаврської програми з соціальної роботи, моделі практики, стандарти практики.

Актуальність дослідження. Практика займає особливе місце в підготовці бакалаврів соціальної роботи і є основним компонентом освіти, який визначає якість їхньої професійної підготовки в цілому. Без практичного навчання неможливо підготувати студента до тих складних і різноманітних умов, які висуває соціальна робота як особливий вид діяльності, і дати їм чітке і цілісне уявлення про професійні функції.

Саме тому в зарубіжній практиці навчання соціальних працівників значною мірою побудовано на практичній підготовці. Дослідження та адаптація закордонного досвіду має для України неабияке значення, оскільки останнім часом спостерігається тенденція до збільшення кількості соціальних працівників та професіоналізації соціальної сфери [1; 4].

На сьогодні в українській моделі спостерігається уніфікований підхід до проведення практики студентів усіх спеціальностей. Однак, зважаючи на закордонний досвід, організація практики студентів-бакалаврів спеціальності «Соціальна робота» має відрізнитися від практики студентів інших спеціальностей. Причиною цього є той факт, що основним завданням практичної підготовки студента-бакалавра спеціальності «Соціальна робота» є не лише здобуття ним практичних навичок, а й процес його професійної самоідентифікації щодо усвідомлення здатності працювати у цій сфері із застосуванням етичних цінностей тощо.

Постановка проблеми. Організація практики студентів зі спеціальності «Соціальна робота» у ВНЗ України тривалий час не вважалась предметом окремого дослідження. Вивченню практичної складової підготовки фахівців цієї спеціальності присвячено праці Н. М. Гайдук, О. Г. Карпенко, В. А. Поліщук, Т. С. Попової та інших [1, с. 3–5].

Через відносно молодий вік спеціальності «Соціальна робота» в Україні та неоднозначне розуміння соціальної роботи як професії та наукової дисципліни серед фахівців та науковців є потреба у розвитку та розробці цього напрямку. Досвід інших країн, які мають налагоджену систему та відповідні стандарти організації практики студентів-бакалаврів соціальної роботи надасть можливість оптимізувати існуючу в Україні модель та наблизити її до міжнародних підходів.

Мета статті описати та порівняти зарубіжні стандарти та умови організації практики студентів бакалаврських програм з соціальної роботи. Для опису обрано три країни, де соціальна робота досягла значного розвитку в професійному та академічному напрямках: Велика Британія, Австралія та США.

Виклад основного матеріалу. Міжнародні стандарти навчальної практики в освіті з соціальної роботи. Вимоги до навчальної (польової) практики (field practice), як і до освіти в цілому, в соціальній роботі визначені на всіх рівнях: міжнародному, загальнодержавних та університетських. Міжнародним документом, який регламентує вимоги до навчальної практики студентів зі спеціальності «Соціальна робота» є «Глобальні стандарти з освіти та практики в соціальній роботі» (Global Qualifying Standards for Social Work Education and Training), які було прийнято Міжнародною асоціацією шкіл соціальної роботи та Міжнародною федерацією соціальних працівників (Австралія, 2004) [10].

Третій розділ Глобальних стандартів присвячено організації навчальної практики студентів, що навчаються за напрямком «Соціальна робота». У розділі зазначено, що до планування програм практики мають залучатися клієнти та керівники практики (і від бази практики, і від уні-

верситету), чого наразі в Україні немає. Окрім того, визначені організаційні стандарти навчальної практики, які декларують орієнтацію університетів на етнічне та культурне різноманіття груп клієнтів, організувати співпрацю та зв'язки з базами практики, надавати інструкції керівникам практики та забезпечувати необхідними ресурсами студентів [10].

Окрім адміністративних питань, у Глобальних стандартах визначено основні навички, які мають здобути студенти під час навчальної практики: дотримання етичних норм у соціальній роботі, володіння антидискримінаційними практиками, науково-дослідницька робота та критичне мислення.

Загалом, стандарти, які пропонують міжнародні організації, мають більше декларативний характер. Багато питань відведено на регулювання на державному чи університетському рівні: тривалість польової практики, вимоги до керівників тощо.

Процес імплементації Глобальних стандартів з освіти в соціальній роботі в Україні наразі призупинено. Низка ВНЗ України, які здійснюють освітню підготовку соціальних працівників (НаУКМА, Національний університет «Львівська Політехніка»), кілька років поспіль успішно впроваджували базові підходи міжнародних стандартів з практики студентів. Однак, впровадження ряду нововведень (наказ МОНУ № 384 від 29.03.2012 р.), які регламентують чіткі вимоги до організації практичного навчання у ВНЗ і роблять процес практики уніфікованим для всіх спеціальностей, значно змінили систему практики. На сьогодні вона набула групового характеру і не передбачає врахування індивідуальних потреб та особистісного потенціалу студента, що є необхідною складовою практичного становлення майбутнього соціального працівника.

Наразі актуальним є вивчення досвіду країн Великої Британії, США та Австралії в організації практики студентів-бакалаврів зі спеціальності «Соціальна робота» відповідно до міжнародних та державних стандартів.

Організація практики у Великій Британії.

Для отримання диплома бакалавра з соціальної роботи студенти у Великій Британії спочатку повинні закінчити дворічну програму, яка готує практичного соціального працівника. Надалі студенти вступають на іншу дворічну програму, по завершенні якої отримують диплом соціального працівника за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» [2].

У Великій Британії університети, де викладається соціальна робота, орієнтуються на Націо-

нальні професійні стандарти з соціальної роботи (The National Occupational standards for Social Work), розроблені організацією «Навички догляду» (Skills for Care) – це недержавна установа, завданням якої є забезпечення трудовими ресурсами сфери соціальних послуг. Цей документ визначає основні професійні компетенції, якими має володіти соціальний працівник [14].

Стандарти освіти та навчальної практики регулюються Генеральними радами з соціального забезпечення в кожній країні, яка входить до Сполученого королівства окремо та галузевими міністерствами. Так, Міністерством здоров'я Великої Британії було видано «Вимоги до навчання з соціальної роботи», де зазначено стандарти викладання, навчання та оцінювання практики, яких мають дотримуватись вищі навчальні заклади, здійснюючи підготовку соціальних працівників для роботи в сфері охорони здоров'я. Відповідно до них, університети повинні забезпечити 200 днів або 1200 годин проходження практики на двох різних місцях, по завершенні якої студент отримує досвід «втручання» та надання послуг щонайменше двом групам клієнтів. Перед початком практики кожен студент відвідує підготовчий курс, який забезпечить йому в майбутньому безпеку на робочому місці та сприятиме розвитку здатності навчатись у досвідчених соціальних працівників [12].

Рада з професій, пов'язаних зі здоров'ям та доглядом (Health and Care Professions Council (HCPC)), висуває свої вимоги до навчальних закладів для того, щоб їхніх студентів було внесено до Державного реєстру соціальних працівників і подано заявку на роботу. У документі «Стандарти освіти та практики» ними визначено вимоги до оцінювання та місць навчальної практики. У цьому Стандарті містяться такі вимоги: керівники практики мають бути кваліфікованими, досвідченими фахівцями та пройти спеціальне навчання перед початком роботи зі студентом, хоча при цьому не зазначено вимоги до їхнього рівня кваліфікації та стажу роботи в соціальній сфері [13].

Отож, Рада доповнює стандарти Міністерства здоров'я, деталізуючи вимоги до баз практики та оцінювання проходження навчальної практики студентом. Всі інші стандарти організації навчальної практики студентів, що навчаються за напрямком «Соціальна робота», встановлюються на рівні окремих країн, що входять до складу Об'єднаного Королівства. Такі стандарти не можуть суперечити загальнодержавним, однак можуть дещо відрізнятись.

Так, у «Вимогах до навчальної практики» Ради соціального захисту Північної Ірландії визначено, що практика має складатись із трьох етапів: перший – підготовка до практики (щонайменше 25 днів), другий – навчання через практику, що супроводжується супервізіями (supervised practice) (щонайменше 85 днів), третій – впровадження знань і навичок у практику (щонайменше 100 днів) [7, с. 11].

Заслуговує на увагу організаційна складова практики студентів, яка визначає коло відповідальних сторін та форми взаємодії між ними. Так, відповідно до моделі роботи в Дублінському університеті (рис. 1) зі студентом працюють керівник практики від університету та супервізор від бази практики. Між цими ключовими фігурами також відбуваються постійні зустрічі та обговорення, що сприяє активній підтримці студента та інтеграції його знань у практику.

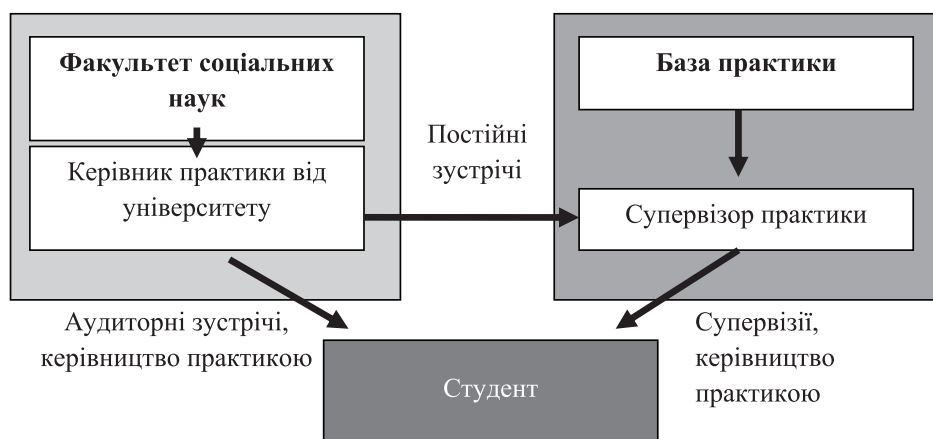

Рис. 1. Модель практики в Дублінському технологічному інституті (Ірландія)

Підсумовуючи, можна зазначити, що на загальнодержавному рівні встановлюються стандарти загального характеру, які більше деталізуються у кожній країні, що входить до складу Королівства (Велика Британія, Північна Ірландія, Уельс і Шотландія). Особливу увагу звернено на вибір місць практики для студентів, кваліфікації керівників практики, підготовці студентів до її проходження та оцінювання, її тривалості та етапам.

Організація практики в Австралії. Тривалість навчання на бакалаврських програмах з соціальної роботи в Австралії становить 4 роки [3]. Ліцензування навчальних закладів з соціальної роботи проводить Австралійська асоціація соціальних працівників, а отже, і створює стандарти освіти, в тому числі, практики. Для австралійських навчальних закладів, відповідно до Стандартів, висуваються вимоги щодо

структури програми навчальної практики, ролей та обов'язків залучених сторін, вимог до баз практики та умов зарахування практики, яка була пройдена студентом за кордоном.

Щодо структури програми з навчальної практики, то, відповідно до Стандартів, вона має передбачати проходження практики студентами протягом двох років (140 семигодинних днів або 980 годин) принаймні у двох різних місцях практики. До процесу її оцінювання мають залучатися студент, керівник практики і координатор від університету [6].

Також у Стандартах визначено основні обов'язки та вимоги до кваліфікації керівників практики: практичний досвід роботи не менше 2 років, можливість проведення півторагодинної супервізії для студента один раз на п'ять днів практики, проходження спеціального навчання щодо проведення супервізій для студентів тощо.

Також у стандартах освіти, які діють в Австралії, визначено мінімальні вимоги до бази практики. Університети повинні забезпечувати студентів такими базами практики, де вони матимуть можливість брати участь у вивченні досвіду роботи з різними групами клієнтів. Стандартами передбачено і можливість проходження навчальної практики студентом на місці його роботи. У такому випадку університет має підписати угоду з місцем роботи студента, а база практики – забезпечити керівника, який не є безпосереднім менеджером студента під час виконання робочих обов'язків студента. Також студенти можуть перезарядити попередній досвід роботи як перше місце практики, але якщо цей досвід становить не менше 5 років роботи з клієнтами у соціальній сфері [6].

Організаційна складова практики студентів в університетах Австралії є доволі структурова-

ною. Так, в університеті Південної Австралії у Школі соціальної роботи є підрозділ, який займається адміністративними питаннями та організацією практики. В рамках підрозділу передбачено координатора практики, який залучає нові місця практики для студентів та персонал з польової практики (Field education liaison staff), завдання якого проводити інтеграційні семінари з практики та надавати консультаційну підтримку студентам і викладачам. Основною вимогою до персоналу підрозділу є досвід роботи соціального працівника не менше 5 років після отримання кваліфікації.

Керівник від місця практики або викладач практики (Field educator) – це кваліфікований соціальний працівник з практичним досвідом роботи не менше двох років, який надає супровід студенту на місці практики. Вони повинні проходити навчання з проведення супервізії для студентів, і в подальшому мають забезпечувати не менше однієї індивідуальної чи групової супервізії тривалістю 1,5 год. на кожні 5 днів практики студента.

Крім того, вибір баз практики для студентів базується на їхніх власних побажаннях та уподобаннях. На сайті університету кожен студент має свій власний аккаунт, де, окрім поточних навчальних питань, він звертається до підрозділу «Моя база практики» (My placement) і може отримати всю інформацію про наявні бази, обрати три напрямки зацікавленості та три бажані бази практики. Свій вибір студенти здійснюють у жовтні попереднього року перед практикою. Протягом кількох наступних місяців Відділ польової освіти (Field Education Team) повідомить студенту про його місце практики, час виходу та інші деталі. Місце практики може не співпадати з тими, які обрав студент, однак під час вибору баз практики для студентів Відділ польової освіти керується саме його уподобаннями. Після цього студент повинен пройти співбесіду в організації.

Також студенти мають можливість пройти практику за кордоном. Однак це може бути тільки за умови, що база відповідає ліцензійним вимогам Австралійської асоціації соціальних працівників та вимогам Школи соціальної роботи.

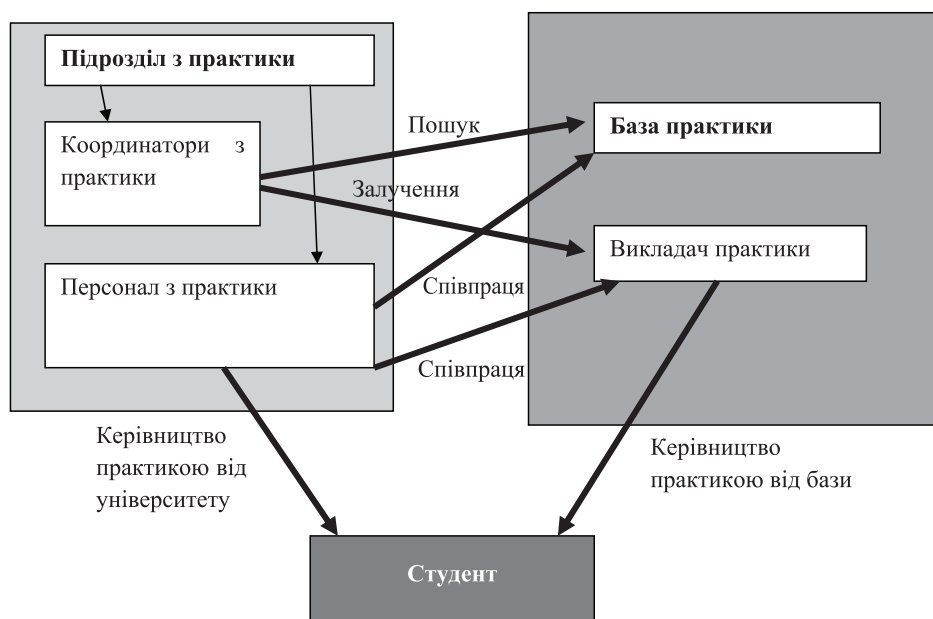

Рис. 2. Модель практики в університеті Південної Австралії (Австралія)

Інноваційним аспектом для України у моделі університету Південної Австралії є те, що для нових організацій, готових приймати студентів на практику, створено он-лайн форму, де вони вказують інформацію про себе. Організація має відповідати національним вимогам до місць практики студентів соціальної роботи, однією з яких є достатність ресурсів для забезпечення студентіві можливості отримати навчальний досвід.

Варто зауважити, що перед початком практики всі студенти перевіряються на наявність судимостей. Якщо такі є, то такому студентіві може бути обмежено доступ до деяких місць практики.

Отже, в Австралії на загальнодержавному рівні детально визначено стандарти щодо тривалості, кількості місць та оцінювання навчальної практики. Також визначено основні вимоги та обов'язки сторін, що залучені до практики.

Важливу роль відведено процесу вибору місця практики для студента університетом, куди входить перезарахування попередньої роботи соціальним працівником та перезарахування практики, яку пройдено за кордоном.

Організація практики в США. Для отримання диплома бакалавра в США студент має завершити чотирирічну програму навчання [2]. Стандарти для акредитації навчальних програм з соціальної роботи встановлено Радою з освіти соціальної роботи (Council on Social Work Education (CSWE)) і доступні у документі «Освітня політика та акредитаційні стандарти». Вони визначають основні завдання навчальної практики, її тривалість, вимоги до керівників практики та можливість проходження практики студентом на місці роботи [9].

Загалом у США тривалість навчальної практики на бакалаврських програмах повинна становити не менше 400 годин. Відповідно до стандарту, навчальна практика у США може відбуватися за місцем роботи студента, однак його робочі обов'язки та обов'язки практиканта не повинні бути однаковими.

Університет відповідає за визначення політики, критеріїв та процедури вибору місця практики для кожного студента, а також вимог до оцінювання студента та ефективності навчальної практики в цілому. Крім того, він здійснює відбір керівників від баз практики з рівнем бакалавра соціальної роботи акредитованої програми [8; 9].

Організація практики в університетах США має досить складну структуру. Наприклад, у моделі університету «Гранд Веллі» на базі Школи

соціальної роботи організовано Відділ з польової практики, обов'язком якого є визначати та оцінювати бази практики, розвивати співпрацю з ними, організовувати сам процес практики. До цього процесу долучається ряд фахівців: керівник Відділу польової практики, координатор практики (Field Education Coordinator), координатор від факультету (Faculty Liaison), академічний консультант (Academic Advisor) та інструктор з практики (Field Instructor).

Відбираючи організації, які в майбутньому стануть базами практики, Відділ польової практики керується певними критеріями, основний з яких – можливість забезпечити навчальні потреби студента. Окрім того, організація має бути зацікавленою у навчанні нових соціальних працівників, мати необхідну кількість персоналу для досягнення цілей організації без внеску студентів і достатньо необхідного обладнання. Процес відбору організацій полягає у проведенні інтерв'ю з уповноваженим представником організації, аналізу документів та оцінки потенційних навчальних можливостей організації.

У підсумку можна зазначити, що загальнодержавні стандарти польової практики в США надають навчальним закладам тільки загальні орієнтири, але не обмежують їх. Заклад має право встановлювати низку своїх правил та розробляти гнучкі програми навчальної практики. Основні стандарти навчальної практики у США полягають у завданнях, тривалості, обов'язках університету, вимогах до керівників практики та можливості проходження практики за місцем роботи.

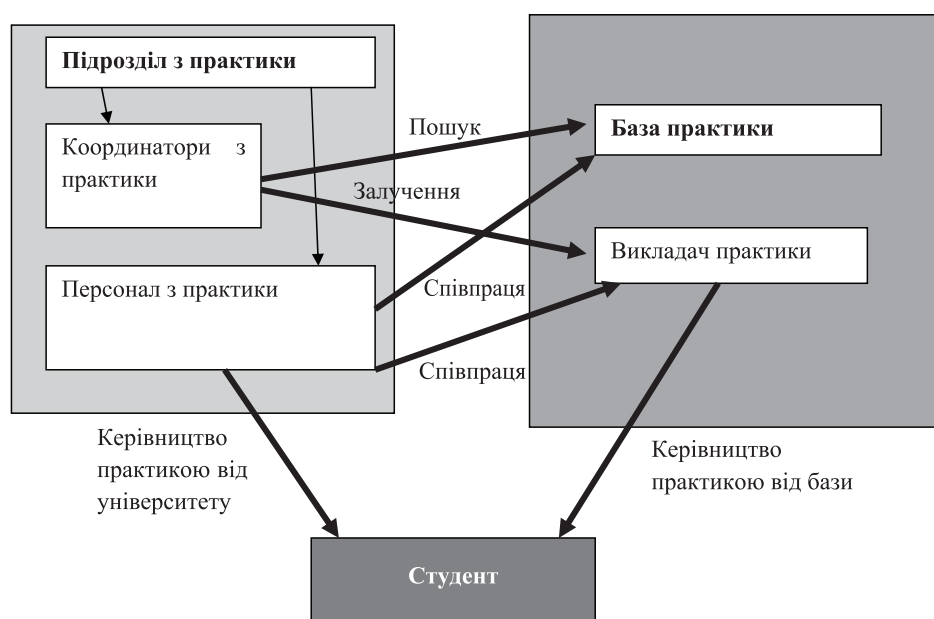

Рис. 3. Модель практики в Університеті «Гранд Веллі» (США)

Висновки. 1. Аналіз зарубіжних державних стандартів практичної підготовки студентів-бакалаврів спеціальності «Соціальна робота» показав диференційований підхід у визначенні повноважень університетів щодо умов організації практики. Так, у США всі організаційні аспекти навчальні заклади визначають самостійно, тоді як у Австралії та Великій Британії існують стандарти та обмеження для навчальних закладів щодо організації навчальної практики. Найбільше уваги приділяється вимогам до місць практики та персоналу, залученого до реалізації моделі практики, та обов'язкам сторін. 2. Основні відмінності між моделями проведення практики для студентів-бакалаврів спеціальності «соціальна робота» в зарубіжних університетах полягають у кількості годин, відведених на практику, кількості місць практики та організаційній структурі практики. Найбільшу кількість годин на проведення навчальної практики відведено в британських навчальних закладах – 1200, протягом яких студент має отримати навчальний досвід щонайменше в трьох місцях практики, найменшу – в американських – 400 годин на одному

місці практики. 3. Найбільш комплексною є модель в США, де в керівництві практики беруть участь три особи від університету та одна особа від бази практики. В Австралії практикою керують дві особи від університету і одна особа від бази практики. Найбільш чітка організаційна структура практики у Великій Британії, де керівництвом практики займаються по одній людині від університету та бази. 4. Інноваційними аспектами для України щодо організації практики студентів-бакалаврів спеціальності «Соціальна робота» можуть бути: орієнтований на студента підхід при виборі місць практики; проведення підготовчих курсів перед проходженням практики, покликаних зорієнтувати студента щодо викликів та труднощів, з якими він зустрінеться на місці практики; проведення навчання для керівників та викладачів практики щодо розвитку потенціалу студента та створення йому умов для професійної реалізації; проведення детального відбору і, в подальшому, підтримка тісних контактів з місцями практики, які мають відповідати професійним стандартам надання послуг клієнтам.

Список літератури

1. Карпенко О. Г. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти : автореф. дис. д-ра наук з педагогіки : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / О. Г. Карпенко. – К., 2008. – 46 с.
2. Кубицький С. О. Історія соціальної роботи в зарубіжних країнах: навчальний посібник / С. О. Кубицький. – К. : ДАК-ККіМ, 2009. – 298 с.
3. Поліщук В. А. Професійна підготовка фахівців для соціальної сфери: зарубіжний досвід / В. А. Поліщук. – Тернопіль : Тернопільський державний педагогічний університет, 2002. – 222 с.
4. Попова Т. С. Організація та проведення дослідницької практики студентів спеціальності «Соціальна робота» / Т. С. Попова // Наукові праці. – 2006. – № 37. – С. 119–124.
5. Соціальна робота: практична підготовка студентів на освітньо-кваліфікаційному рівні «бакалавр» / [Н. М. Гайдук, Л. Є. Клос, С. Г. Ставкова та ін.]; Національний університет «Львівська політехніка». – Л. : Львівська політехніка, 2007. – 158 с.
6. Australian Social Work Education and Accreditation Standards [Electronic resource] // Australian Association of Social Workers, 2008. – Mode of access: <http://www.aasw.asn.au/document/item/100>. – Назва з екрана.
7. B.A. (Hons.) // Social Care : Placement Handbook. – Dublin : Institute of Technology School of Social Sciences and Law, 2012. – 20 p.
8. Bachelor of Social Work Field Practicum Manual : Policies and Procedures / [A. Gwendolyn, P. Stow Bolea, D. Lehker et al.] ; Grand Valley State University. – Grand Rapids : School of Social Work, 2010. – 89 p.
9. Educational Policy and Accreditation Standards [Electronic resource] // Council on Social Work Education. – Mode of access: <http://www.cswe.org/File.aspx?id=41861>. – Назва з екрана.
10. Global Qualifying Standards for Social Work Education and Training [Electronic Resource] // International Federation of Social Work (IFSW). – Mode of access: <http://www.ifsw.org/p38000255.html>. – Назва з екрана.
11. Practice Learning Requirements for the Degree in Social Work [Electronic resource] // Northern Ireland Social Care Council, 2010. – Mode of access: http://www.niscc.info/content/uploads/downloads/regulating_training/qa_NISCC_Degree/PLR_Degree_SW_June20.pdf. – Назва з екрана.
12. Requirements for Social Work Training [Electronic resource] // Department of Health. – Mode of access: http://cdn.basw.co.uk/upload/basw_40833-3.pdf. – Назва з екрана.
13. Standards of education and training [Electronic resource] // Health and Care Professions Council. – Mode of access: <http://www.hpc-uk.org/assets/documents/1000295EStandardsofeducationandtraining-fromSeptember2009.pdf>. – Назва з екрана.
14. The National Occupational Standards for Social Work [Electronic resource] // Topss UK Partnership. – Mode of access: http://www.skillsforcare.org.uk/developing_skills/National_Occupational_Standards/social_work_NOS.aspx. – Назва з екрана.

O. Savchuk, L. Kondratova

ORGANISATION OF FIELD EDUCATION OF BA IN SOCIAL WORK: FOREING EXPERIENCE

The article is devoted to the standards and conditions of field education for BA in social work at the national level in three countries: the UK, Australia and the USA. The basic requirements for programs in social work at the organization of field education, duration and models of field education, assessment, requirements for placements and cooperation were discovered.

Keywords: field education, students of BA in social work, field education model, standards of field education.

Матеріал надійшов 25.05.2013